

La història nacional (oficial, si es vol) d'un país és una construcció feta mitjançant l'elecció d'una sèrie discreta de fets rellevants enfilats prestant poca o cap atenció als interludis entre ells, el que significa també obviar vides quotidianes i el gruix dels habitants d'aquest país. La història nacional té alguna cosa de foto d'estudi ensenyant el perfil bo. Això és un fet universal, comú a totes les cultures i a tots els països. Sense excepció. Quan el relat afecta la conservació del patrimoni, quan això segueix passant avui en dia, fa pensar que no hem avançat gaire.

Sembla que no hagi passat gran cosa a Catalunya entre el Gòtic i la Renaixença, moviment sorgit al segon terç del segle XIX adscrit als principis del romanticisme més combatiu: el sentiment prima per sobre la raó, el relat sobre els fets, la ruïna oblidada per sobre del patrimoni integrat a la vida quotidiana. La Renaixença serà en bona part responsable de l'oblit dels temps precedents, un oblit que s'ha mantingut fins avui en dia i que inclou la construcció protagonista d'aquest article. Comencem.

El descobriment d'Amèrica va ser fatal per Catalunya, deixant el país en una crisi sostinguda des de finals del segle XV fins a finals del XVIII. Aquesta crisi, però, si s'observa amb atenció, dona moltes claus per a entendre la realitat quotidiana del país. La crisi englobarà tot el període renaixentista català, que passarà de puntetes pel territori sense oblidar-se de deixar, però, una sèrie d'obres que val la pena reivindicar.

Granada cau a 1492. En una data tan propera a aquesta caiguda com 1526 Pedro Machuca ha construït un manifest cristià dins el símbol de domini àrab local, l'Alhambra, el Palau de Carles V, palau que serà una de les principals realitzacions del Renaixement(1) universal, tot proporcions i relacions geomètriques i una sòbria materialitat que atorguen a l'edifici un gir cultural respecte al Renaixement italià, una construcció molt més respectuosa del que sembla amb el seu context per la seva contundència al aconseguir ubicar-se en aquell entorn tan delicat enderrocant tan sols una crugia d'una de les construccions existents.

Catalunya necessitarà cinquanta anys per a desenvolupar els seus propis edificis renaixentistes. No arribaran a llocs icònics i principals del país, sinó als petits pobles de l'interior del Camp de Tarragona, les comarques interiors de la província, agrestes i sense mar. El Renaixement català està lligat a dos noms propis: l'autodidacta mossèn Jaume Amigó, rector de Tivissa i home de lletres a les seves estones lliures, i l'arquitecte Pere Blai. Del primer hi ha poques dades personals. Va néixer a Ulldemolins, un poble del nord del Priorat, en una data

desconeguda. La data de la seva mort oscil·la sis anys amunt i avall segons el document. De Pere Blai se'n té més informació, tot i que no tanta. Natural de Barcelona, Pere Blai passarà la seva joventut al Camp de Tarragona construint capelles i esglésies col·laborant amb mossèn Jaume Amigó. La que per a mi és la seva col·laboració major és l'església de Sant Jaume d'Ulldemolins, la parròquia del poble natal d'Amigó, cosa que ens pot fer suposar que va ser un projecte molt estimat pel primer (ah, la coincidència de noms). Sant Jaume d'Ulldemolins és el resultat de la substitució d'una església romànica del segle XII greument danyada, una construcció senzilla d'una sola nau. No se sap l'edat que tenia Jaume Amigó quan la va fer. Pere Blai(2) té tan sols 32 anys. L'espai interior és una bellíssima nau amb unes proporcions canòniques i un savi domini de la llum zenital. La façana és una joia. Atribuïda al mossèn, constitueix un exercici extraordinari de com donar el mínim a una construcció per significar-la en un estil de manera canònica. Allà està el quadrat perfecte governant tota la composició, les petites finestres, els frontons-dins-de-frontons, les volutes albertianes(3) en un exercici sobri i contundent si considerem el lloc i el moment.

L'església és difícil de visitar, adscrita en un lloc on a penes hi ha una mica de turisme rural que no sol interessar-se gaire per la cultura. Després de perillar seriosament està, per fi, restaurada. Recordo perfectament el primer cop que la vaig visitar. La façana estava amagada rere una bastida que la suportava. El campanar estava torçat. Ulldemolins, un dels pobles més pobres del Priorat, té un substracte de pedra calcària i guix, el considerat pitjor per a fonamentar de tots els terres que existeixen pel fet de ser expansiu i empentar amunt els fonaments, corrent el risc de partir les construccions en dos i fer que col·lapsin. L'església està fonamentada sobre guix. El seu pressupost va ser tan minso que el morter de calç adient per a la construcció se'ls va acabar a mitja alçada. Van continuar amb morter de guix, tan expansiu com el propi terra. Les parets corrien el risc de rebentar. La restauració d'una construcció d'aquestes característiques, amagada i aïllada, és cara, delicada i feixuga. L'edifici, únic, remet a un passat incòmode que remet a un país pobre on la cultura, més que proposar, resisteix.

El patrimoni és el lloc comú de bona part d'Europa, on molts pobles estan plens de petites grans històries que poden sumar-se, complementar, contrapuntar o contradir la història oficial. Històries que de vegades sobren en aquest relat. Seria un il·lús si digués que això no hauria de ser així, més quan jo mateix he forçat sovint la història per tal d'encaixar-la en un relat que de vegades té més coherència interna que coherència real amb la història sigui perquè també he simplificat, encara que posi la complexitat per bandera, sigui perquè he retorçat / tergiversat algun fet com a perífrasi. En aquest marc deixar, preservar,

explicar el patrimoni dona les armes per a que qualsevol pugui crear relat recolzant-se en el que pots veure i tocar. És més just. Encara que pugui ser més incòmode.

(1) No cal oblidar que el Renaixement és el darrer estil purament catòlic i europeu que existeix: la Reforma farà que no hi hagi un, sinó dos barrocs, el catòlic i el protestant. El catòlic, a més, construirà algunes de les seves millors realitzacions a Amèrica i Àsia, constituint-se en un dels primers estils mundials.

(2) El Pere Blai madur tornarà a la seva Barcelona i hi construirà un dels edificis més coneguts del principat, tan conegut que poca gent es fixa en els seus molts mèrits arquitectònics: l'ampliació del Palau de la Generalitat cap a la Plaça de Sant Jaume. El balcó des d'on es proclamen Repúbliques és obra seva, ja no d'un estil renaixentista pur, sinó adscrit a un bell i sobri barroc primerenc.

(3) És a dir, inventades per Leon Battista Alberti com a solució ad hoc per a la façana de Santa Maria Novella a Florència i d'allà institucionalitzades com a recurs renaixentista universal.